

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลทำให้หลายประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศกำลังพัฒนาต้องปฏิรูปการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในหลายประเทศที่กำลังพัฒนาและประสบกับปัญหาในการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (Fly, 2002) ซึ่งหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเป้าหมายสุดท้าย คือ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทยทั้งชาติ เป็นการพัฒนาคุณภาพของคนไทยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังมาตรา 22 กำหนดไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด (ทิศนา ขัมมณี, 2544ก) การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) สอดคล้องกับมาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ได้แก่ 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้คิดได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ครูและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ และ 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (ทิศนา ขัมมณี, 2544ก)

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดจึงเป็นการมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนา (วิโรจน์ สารรัตน์, 2548) การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดมีลักษณะสำคัญ 5 ประการคือ 1) มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน 2) ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ได้คิดเอง ได้ทำเอง และได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ 3) ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย 4) ผู้เรียนนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และ 5) ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน (นงลักษณ์ วิรัชชัย & สุวิมล

ว่องวานิช, 2544) จะเห็นได้ว่าเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา โดยเป็นการพัฒนาที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีคนเป็นกำลังสำคัญของการขับเคลื่อนกลไกและระบบต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ถ้าหากกล่าวโดยสรุปหลักสำคัญของการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นเปรียบเสมือนหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผ่านการเรียนการสอนนั่นเอง

การปฏิรูปการเรียนรู้เน้นหมายรวมถึงการปฏิรูปทางด้านกระบวนการเรียนรู้ สารการเรียนรู้ และผล การเรียนรู้ รวมถึงการปรับเปลี่ยนแนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของครูด้วย เพราะ การจัดการเรียนรู้ของครูมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่การปรับเปลี่ยน เฉพาะที่ตัวครูก็คงจะไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ที่สมบูรณ์ได้ หากผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้บริหาร บุคลากร ผู้ปกครองและชุมชนไม่ให้การส่งเสริมสนับสนุน ดังนั้นการปฏิรูปการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องเป็นไปอย่าง พร้อมเพรียงกันทุกฝ่าย (ทิศนา แคมมณี, 2544ก) ปัจจัยที่สนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้ มี 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านครู 2) ปัจจัยด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ 3) ปัจจัยด้านผู้เรียน 4) ปัจจัยด้าน โรงเรียน และ 5) ปัจจัยด้านครอบครัวและชุมชน (นงลักษณ์ วิรัชชัย & สุวิมล ว่องวานิช, 2544) โดย ปัจจัยด้านครูที่เอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญนั้น ครูต้องมีอิสระในการตัดสินใจหรือกำหนด ทางเลือกต่างๆ ในการเรียนการสอนได้ด้วยตนเอง ไม่ใช่ทำตามคำสั่งของผู้บริหาร ครูต้องสามารถเผชิญ กับความยุ่งยากหรือปัญหาต่างๆ ได้ และเต็มใจที่จะรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลภายนอก ครูต้อง พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ด้วยตนเองเพื่อจะใช้ข้อมูลต่างๆ ในการพัฒนานักเรียน และต้องสามารถ จัดการเกี่ยวกับหลักสูตรที่มีการปรับใหม่ การประเมินผล การจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ ที่สำคัญ ที่สุด คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ควรเป็นแบบกัลยาณมิตร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถักทอ ความคิดพิชิตปัญหาร่วมกัน (สุนน อมรวิวัฒน์, 2543)

เมื่อก้าวถึงการเรียนการสอนที่ผ่านมามาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังเน้นการเรียน การสอนที่ยึดตัวครูเป็นศูนย์กลาง ครูเป็นผู้มีอำนาจในชั้นเรียน ครูยังคงยึดมั่นว่าตนเองเป็นผู้รู้มากที่สุด ผู้เรียนมีหน้าที่รับและปรับตัวให้สอดคล้องกับเนื้อหาความรู้และวิธีการของครู (ประเวศ วะสี, 2543) กระบวนการเรียนการสอนของครู ยังคงเป็นพฤติกรรมการถ่ายทอดเนื้อหาสาระของความรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยอาศัยแบบเรียนหรือตำราที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนเรียนด้วยวิธีท่องจำหรือจำ ไม่เน้นการคิดเอง แก้ปัญหาเอง สำหรับการสอนจะเป็นการสอนเน้นทฤษฎีมากกว่าให้ลงมือปฏิบัติ ไม่เน้นกระบวนการให้ ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านการคิดวิเคราะห์การแสดงความคิดเห็นและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ ผู้เรียนขาดคุณลักษณะช่างสงสัย ช่างคิด อยากรู้อยากเห็น และใฝ่หาคำตอบ เน้นการสอนหนังสือ มากกว่าการสอนคน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) นอกจากนั้นประสิทธิภาพใน การสอนของครูก็ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ จึงเป็นเหตุที่ทำให้คุณภาพการศึกษาดกต่ำลง นักเรียนที่สำเร็จ การศึกษาออกไปไม่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ (พิชัย ไชยสงคราม, 2542) เช่นเดียวกับผลการตรวจราชการโรงเรียนประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2542 ของผู้ตรวจราชการทั้ง 12 เขตการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า โรงเรียนทั่วไปยังไม่มีวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบเก่าที่มุ่ง สอนตามตำรา (วีรบุษ ปิณฑวณิช, 2543) แม้ว่าจะมีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียน การสอนที่ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-Centered Learning) ไปในแนวที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Learning) มากยิ่งขึ้น แต่ก็ยังประสบความสำเร็จไม่มากเท่าที่ควร (ศิริชัย กาญจนวาสี,

2547) จากข้อมูลนี้จึงเป็นเครื่องชี้ชัดว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถดำเนินการใด ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนของครูได้เท่าที่ควร ซึ่งคำว่า ผู้เรียนเป็นสำคัญ (student - centered) สำหรับครูยังคงมีความเข้าใจสับสนในความหมายและแนวทางปฏิบัติที่หลากหลาย เนื่องจากการดำเนินงานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมายังไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แม้ว่าสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) จะพยายามรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 และมีโครงการอบรมให้ตัวแทนของกรมต้นสังกัดต่างๆ นำไปขยายผลให้ความรู้แก่ครูมาแล้วหลายโครงการก็ตาม แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เนื่องจากทั้งผู้ให้และผู้รับการอบรมต่างก็ยังไม่มีความเข้าใจพอทั้งในเรื่องแนวคิดทฤษฎีและการปฏิบัติ ทำให้ผู้รับการอบรมไม่สามารถนำไปขยายผลได้ (วีรบุษ วัฒนวิษ, 2543) เมื่อครูยังมีความเข้าใจอย่างหลากหลายในหลักการ แนวคิดตลอดจนวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงทำให้แต่ละคนลังเล และไม่แน่ใจว่าแนวทางที่ตนปฏิบัติอยู่นั้นเป็นแนวทางที่ถูกต้องหรือไม่ ไม่มีความชัดเจนในเรื่องแนวคิด หลักการ ความหมาย ตลอดจนแนวทางปฏิบัติในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงทำให้สอนแบบเก่าๆ กลับมาเป็นแนวทางหลักในการจัดการเรียนการสอนของครูเช่นเดิม ซึ่งในช่วง 15 ปีที่ผ่านมามีการปฏิรูปการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ใหม่ของหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกด้วยการลงทุนมหาศาล แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การบริหารจัดการครู และการพัฒนาวิชาชีพครูในระดับสถาบันและระบบใหญ่ จึงทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า อาการป่วยของการปฏิรูปทางการศึกษา (Reform syndrome) ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งมีผลทางลบต่อสถานภาพของการเป็นครูและการบริหารจัดการครู (Cheng, 2009)

สำหรับในประเทศไทยนั้น สภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาครูมีความสลับซับซ้อนและรุนแรงขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงและโดยอ้อมต่อคุณภาพการจัดการศึกษาและต่อคุณภาพของผู้เรียนที่เป็นเยาวชนกว่า 12 ล้านคน ปัญหาภาระงานที่ขาดสมดุล ปัญหาการขาดความเข้าใจในรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ปัญหาการใช้เทคโนโลยี ปัญหาการดูแลผู้เรียนที่อยู่ในภาวะเสี่ยงไปจนถึงปัญหาหนี้สินครู เป็นต้น ตัวอย่างของปัญหาที่ล้วนแต่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจและขีดความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพของครู (สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา, 2550) ซึ่งหากพิจารณาการแบ่งโรงเรียนในประเทศไทยมีหลากหลายรูปแบบ คือ โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กนั้น ตามเกณฑ์การจัดขนาดโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จะเป็นโรงเรียนที่มีจำนวนเด็กตั้งแต่ 120 คนลงมา ที่ตั้งอยู่กระจัดกระจายทั้งในเมืองและนอกเมือง บางแห่งอยู่ในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกล ส่วนใหญ่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล-ประถมศึกษาปีที่ 6 จากการรายงานผลการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) พบว่า โรงเรียนจำนวนมากที่ยังไม่สามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างน่าพึงพอใจนั้น ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยมาตรฐานที่โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ผ่านรับรองการประเมินมาตรฐานภายนอกของ สมศ. โดยเฉพาะด้านผู้เรียน เช่น มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะใน

การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น หลายเหตุผลที่ทำให้โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่ยังไม่ผ่านการประเมินภายนอก เช่น ปัญหาไม่ครบชั้นขาดครูบางสาขาวิชา ไม่มีแผนการสอนครบทุกสาระ ซึ่งล้วนส่งผลถึงคุณภาพนักเรียนที่ทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

การพัฒนาครูเป็นกระบวนการที่ใช้เพื่อให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้เพราะครูเป็นเงื่อนไขความสำเร็จประการหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา ภารกิจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้ครูพัฒนา ซึ่ง Center on Evaluation, Development, Research, Phi Delta Kappa (1987, อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย & สุวิมล ว่องวานิช, 2544) ให้ความเห็นว่า โดยปกติครูส่วนใหญ่ต้องการเห็นผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ไม่มีครูคนใดไม่อยากจะเห็นผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนและพัฒนาไปเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ครูหลายคนพร้อมที่จะลองใช้วิธีการใหม่ๆ ที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สูงสุด เมื่อพิจารณาตามหลักจิตวิทยาครูทุกคนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (achievement motive) ที่จะทำงานในความรับผิดชอบให้ประสบความสำเร็จมีแรงจูงใจด้านใจรัก (affiliation motive) ที่จะทำงานในกลุ่มเพื่อนร่วมงานที่เข้าใจกัน และมีแรงจูงใจสร้างอำนาจ (power motive) ที่จะให้คำแนะนำ/ชี้แนะทีมงานด้วยความเต็มใจ กล่าวได้ว่าครูส่วนใหญ่พร้อมและมีแรงจูงใจที่จะปฏิรูปตนเอง สอดคล้องกับยุคการปฏิวัติการเรียนรู้ที่เน้นนวัตกรรมสำคัญๆ ที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของครูยุคใหม่ เช่น แนวโน้มด้านการก้าวสู่ยุคสารสนเทศ แนวโน้มของยุคแห่งการให้ความสำคัญกับเวลาว่าง แนวโน้มการเปลี่ยนรูปแบบการทำงาน แนวโน้มความก้าวหน้าทางองค์ความรู้ด้านสมอง แนวโน้มเรื่องยุคแห่งการเรียนรู้และทำด้วยตัวเองและความเป็นปัจเจกบุคคล แนวโน้มแห่งการตื่นตัวด้านประชากร เป็นต้น แนวโน้มสำคัญเหล่านี้ไม่เพียงแต่พฤติกรรมการเรียนรู้และรูปแบบชีวิตของมนุษย์โลกในอนาคต แต่ยังนำไปสู่การปฏิวัติรูปแบบการพัฒนาครูอย่างมากในปัจจุบัน (Gordon Dryden and Jeannette Vos, 1997 อ้างถึงในสถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา, 2550) สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2544-2547 มีความก้าวหน้าด้านต่างๆ ที่สำคัญ เช่น การประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 โดยมีการนำร่อง พ.ศ. 2545 และมีผลต่อระบบการตรวจสอบเข้ามหาวิทยาลัย ที่ต้องปรับให้สอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ในปีการศึกษา 2548-2549 หลังจากนั้นในช่วงปี 2548-2550 เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านครั้งใหญ่จากผลของข้อกำหนดในกฎหมายต่างๆ ที่ประกาศใช้ เช่น มีการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ การจัดโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ การดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคล การพัฒนาวิชาชีพ การกำหนดมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพทางการศึกษา การออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ การปรับเปลี่ยนระบบการสอบเข้ามหาวิทยาลัย เป็นต้น

และต่อมาในปี 2551 ได้มีการประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 พร้อมกันทั่วประเทศ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบและท้าทายในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะการปฏิรูปการเรียนรู้ที่มีครูเป็นเงื่อนไขความสำเร็จ เนื่องจากครูเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งการปฏิรูปการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อครูมีการพัฒนาตนเองและปฏิรูปการเรียนการสอน จากเหตุผลสำคัญข้างต้นดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยและพัฒนา “โปรแกรมพัฒนาครูเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก” เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะนำไปสู่การปฏิรูป

การเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

2. คำถามการวิจัย

โปรแกรมพัฒนาครูเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่เกิดจากกระบวนการวิจัยและพัฒนาที่ส่งผลให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะในการปฏิรูปการเรียนรู้ ประกอบด้วยโครงการอะไรบ้าง และครูนำความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะที่ได้รับจากการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติมากน้อยเพียงใด ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กและส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียนเพียงใด

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิจัยและพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วยโครงการที่ส่งผลให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะในการปฏิรูปการเรียนรู้ และนำความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะที่ได้รับจากการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กและส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียน

4. สมมุติฐานการวิจัย

โปรแกรมพัฒนาครูเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ที่นำไปทดลองในภาคสนามสามารถส่งผลให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะในการปฏิรูปการเรียนรู้ และนำความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะที่ได้รับจากการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กและส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียนสูงกว่าก่อนการทดลอง

5. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่และแหล่งข้อมูล

5.1.1 กลุ่มเป้าหมายในการนำผลการวิจัยไปเผยแพร่ คือ ครูในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

5.1.2 กลุ่มเป้าหมายในการทดลองภาคสนาม คือ ครูโรงเรียนบ้านโนนลาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการวิจัยและพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ในองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านการบริหารจัดการชั้นเรียน 3) ด้านการจัดการเรียนรู้ และ 4) ด้านการประเมินผล

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 โปรแกรมพัฒนาครู หมายถึง แนวทางพัฒนาครูในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะในการปฏิรูปการเรียนรู้และนำความรู้ความเข้าใจเจตคติ และทักษะที่ได้รับจากการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วยโครงการ 3 โครงการ คือ 1) โครงการร่วมคิดร่วมผูกพันร่วมตั้งปณิธาน 2) โครงการรวมพลังสร้างสรรค์มุ่งมั่นสู่จุดหมาย และ 3) โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เปิดประตูสู่เครือข่าย ดังนี้

6.1.1 โครงการร่วมคิดร่วมผูกพันร่วมตั้งปณิธาน หมายถึง แนวทางการพัฒนาครูในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กให้มีความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะในการปฏิรูปการเรียนรู้ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการชั้นเรียน ด้านการจัดการเรียนรู้และด้านการประเมินผล โดยใช้รูปแบบการพัฒนา คือ รูปแบบการฝึกอบรม รูปแบบการพัฒนาตนเอง รูปแบบให้การศึกษาและส่งเสริมให้พัฒนาตนเอง และรูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน

6.1.2 โครงการรวมพลังสร้างสรรค์มุ่งมั่นสู่จุดหมาย หมายถึง แนวทางการพัฒนาครูในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กให้มีการพัฒนาตนเองและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการกระตุ้นและส่งเสริมสนับสนุน กำกับติดตามให้ครูนำความรู้ เจตคติ และทักษะใหม่ที่ได้รับจากการพัฒนาไปปฏิบัติจริง กระตุ้น ส่งเสริมสนับสนุน กำกับติดตามให้ครูมีการพัฒนาตนเองและให้มีการแก้ไขปรับปรุงเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้รูปแบบการพัฒนา คือ รูปแบบการให้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการในการพัฒนาหรือการปรับปรุง และรูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

6.1.3 โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เปิดประตูสู่เครือข่าย หมายถึง แนวทางการพัฒนาครูในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กให้มีการพัฒนาตนเองเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เปิดโอกาสให้ครูมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวางเพิ่มมากขึ้น สร้างโอกาสในการทำงานร่วมกันแบบเป็นทีม มีการศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน การสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นผู้นำและผู้ตาม โดยใช้หลักการบริหารตนเองของกลุ่ม (self managed group) มีการวางแผนร่วมกันนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน และมีการสะท้อนผลกลับมาเพื่อการปรับปรุงแก้ไขงานร่วมกัน ใช้รูปแบบการพัฒนาคือรูปแบบการเป็นพี่เลี้ยง และรูปแบบการศึกษาเป็นกลุ่ม

6.2 การปฏิรูปการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ใน 4 ด้านคือ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านการบริหารจัดการชั้นเรียน 3) ด้านการจัดการเรียนรู้ และ 4) ด้านการประเมินผล

6.2.1 ด้านหลักสูตร หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระที่ใช้สอนโดยการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อนำไปสู่การจัดทำหน่วยการเรียนรู้

6.2.2 ด้านการบริหารจัดการชั้นเรียน หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม

การเรียนรู้มากที่สุด ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเน้นกระบวนการคิด การบูรณาการและการวิจัยในชั้นเรียน

6.2.3 ด้านการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเน้นกระบวนการคิด การบูรณาการ และการวิจัยในชั้นเรียน

6.2.4 ด้านการประเมินผล หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ โดยการประเมินผลตามสภาพจริง ซึ่งเป็นการประเมินความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้เรียนภายใต้สภาพการณ์และเงื่อนไขที่สอดคล้องกับสภาพจริง โดยพิจารณาจากกระบวนการทำงานและคุณภาพของงาน

6.3 โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนระดับประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน

6.4 คุณภาพผู้เรียน หมายถึงผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

6.5 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 8 ด้าน คือ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) จิตสาธารณะ ดังนี้

6.5.1 ด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หมายถึงคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ อารมณ์ซึ่งความเป็นชาติไทย ศรัทธา ยึดมั่นในศาสนา และเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

6.5.2 ด้านซื่อสัตย์สุจริต หมายถึงคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในความถูกต้อง ประพฤติ ตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา ใจ

6.5.3 ด้านมีวินัย หมายถึงคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม

6.5.4 ด้านใฝ่เรียนรู้ หมายถึงคุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน

6.5.5 ด้านอยู่อย่างพอเพียง หมายถึงคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

6.5.6 ด้านมุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึงลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจและรับผิดชอบในหน้าที่การงาน ด้วยความเพียรพยายาม อดทน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

6.5.7 ด้านรักความเป็นไทย หมายถึงคุณลักษณะที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าร่วมอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

6.5.8 ด้านมีจิตสาธารณะ หมายถึงคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน

6.6 ความพึงพอใจ หมายถึง ความชอบหรือเจตคติของนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนต่อปรากฏการณ์การปฏิบัติการเรียนรู้ในโรงเรียน ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการชั้นเรียน ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการประเมินผล

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

โปรแกรมพัฒนาครูเพื่อการปฏิบัติการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ ดังนี้

7.1 ประโยชน์ในเชิงวิชาการ

7.1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาครูเพื่อการปฏิบัติการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในด้านต่างๆ เพิ่มเติม

7.1.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อทำการวิจัยต่อเนื่องโดยการบูรณาการกับระเบียบวิธีวิจัยประเภทอื่นๆ

7.2 ประโยชน์ในการนำไปใช้

7.2.1 โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาครูให้ครูพัฒนาตนเอง พัฒนางานและพัฒनावิชาชีพเพื่อให้ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน

7.2.2 โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สามารถนำไปใช้เพื่อให้เกิดการปฏิบัติการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามบริบทของโรงเรียนแต่ละแห่ง

7.2.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาครูในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในสังกัดให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพ

7.2.4 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาครูโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเพื่อให้โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเกิดการปฏิบัติการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมและทั่วถึงเพิ่มมากขึ้น